

Totaalrestauratie van het Dordtse stadhuis

In februari hebben leden van Heemschut een excursie gemaakt naar en door het stadhuis van Dordrecht. De aanleiding: kort ervoor vertrokken de restaurateurs om er na vier en een half jaar van wroeten en werken een stadhuis achter te laten, dat tot in alle hoeken op passende wijze is hersteld. Een restauratie van een omvang, die op dit moment in ons land niet veel meer voorkomt.

Een restauratie ook die hard nodig was. Het algemene verval had zó krachtig toegeslagen, dat het gebouw als stadhuis voor geen enkele bestemming meer bruikbaar was. Het zag er allemaal even troosteloos uit – met hier ernstige gebreken en daar ontsie-

rende noodconstructies die in eerdere stadia waren aangebracht om de zaak overeind te houden. Van meet af aan heeft dan ook vast gestaan, dat het aanpakken van het stadhuis een zéér ingrijpend werk zou worden: van de toren tot het onderhuis en van voor- tot achtergevel.

VLAAMSE HAL

In tegenstelling tot allerlei andere stadhuisen is dat van Dordt niet als stadhuis opgezet en gebouwd, maar als Vlaamse hal. Als handelscentrum dus, naar voorbeeld van de Zuidelijke Nederlanden – zij het dat de

De gerestaureerde voorgevel van het Dordtse stadhuis. Deze gevel in z.g.n. 'Waterstaatstijl' kwam in 1843-1845 in plaats van de Middeleeuwse gevel.

Dordtse hal nogal bescheiden uitviel in vergelijking tot de grote gebouwen die de Vlaamse kooplieden zich veroorloofden.

De kern van de hal, en daarmee van het huidige stadhuis van Dordt, dateert uit 1383. De hal moet een fraai ogend middeleeuws gebouw zijn geweest, met voor die tijd als bijzonderheid dat hij met drie bogen over de Oude Haven werd gebouwd. Tot 1544 is de hal als handelsbeurs in gebruik geweest, daarna heeft het stadsbestuur zich er gevestigd. Men mag aannemen, dat er toen in het gebouw is ingegrepen – zoals dat ook later nog vaak zou gebeuren, en wel zo dat er uitwendig van het middeleeuwse weinig meer is terug te vinden. Middeleeuws zijn, bijvoorbeeld, nog het onderhuis, het houtskelet met zijn zware moerbalken, muurstijlen en korbelen en een gedeelte van de muur aan de achterzijde dat van buiten nog weer deels onzichtbaar is omdat er kort na 1544 een houten galerij tegenaan is gebouwd.

De meest rigoureuze ingreep onderging het van oorsprong middeleeuwse monument in de jaren 1835-1845. Het oude muurwerk van de hoofd vleugel is toen deels weggehaakt om plaats te maken voor klassicistische gevels, met aan de voorgevel vier zuilen die een timpaan dragen.

Geheel in de geest van de waterstaatsstijl werden de nieuwe gevels bepleisterd en geschilderd als ware het natuursteen okergember kleurig. Door deze vergaande ingreep is het middeleeuws karakter van het gebouw verloren gegaan.

DE WERKEN

De jongste restauratie, die is uitgevoerd door Woudenberg Ameide, is zóveel omvattend geweest, dat het binnen dit bestek moeilijk is op allerlei details in te gaan – hoe interessant die op zichzelf ook zijn. Om iets te noemen: er is fijn houtsnijwerk en stucwerk gerestaureerd en aangevuld, met zorg is oud muurwerk hersteld maar er is ook beton gestort. Houdt men de grote lijn aan, dan kunnen de werken als volgt worden ingedeeld:

- De havenwerken
- De renovatie van de vleugel aan de Groenmarkt
- De restauratie van het middeleeuwse onderhuis dat als gevolg van veelvuldige verhogingen thans geheel onder het tegenwoordige straatniveau is geraakt.
- De vernieuwing van de vier Ionische zuilen, die deel uitmaken van het tempelachtige voorfront.
- De restauratie en gedeeltelijke vernieuwing van de binnen-constructies, zoals het oude houtskelet.
- De restauratie van diverse zalen, inclusief het creëren van een nieuwe raadzaal op de verdieping van het gebouw, met behoud van authentieke gegevens.

LEKKAGE

Bij de werken aan en in de Oude Haven (waaraan Dordrecht is ontstaan) ging het in

Zo zag het er vóór de restauratie op de kapverdieping uit: noodconstructie om het verder doorzakken van de vroeger verkeerd aangepakte toren tegen te gaan.

De herstelde middeleeuwse raadskelder. Weliswaar is de kelder verpakt in een waterdichte, betonnen kuip, maar daarvan valt niets te zien. Aardige combinatie van nieuwe en oude bouwtechniek.

het bijzonder om het herstel van de kademuren, en dat zijn dan de muren van het stadhuis zelf omdat dit aan de landzijde (Voorstraat) onderdeel is van de Dordtse waterkering. Door het inklinken van de bodem en onder invloed van de hogere waterstanden geraakte het onderhuis, waarin nimmer een waterkerende vloer was aangebracht, in de problemen en was het reeds lang buiten gebruik gesteld. De ernstige aantasting van de kademuren is te wijten geweest aan extra ophogingen van de Voorstraat als waterkerende dijk en de schurende werking bij ijsgang mede door het grote getijverschil vóór de bouw van de Haringvlietdam.

In het verleden heeft men wel getracht bij eb

het muurwerk van de kaden op te knappen, maar kennelijk is de tijd altijd te kort geweest om het goed te doen. Dat is nu dus wel gebeurd – met tijdelijke afdamming van de haven en leegpompen om overal goed bij te kunnen komen. Oók bij de drie bogen, die over het water staan. Daar mankeerde toch wel meer aan dan men in eerste instantie had gedacht, zodat men thans de fundering van de bogen heeft moeten koppelen.

KUIP

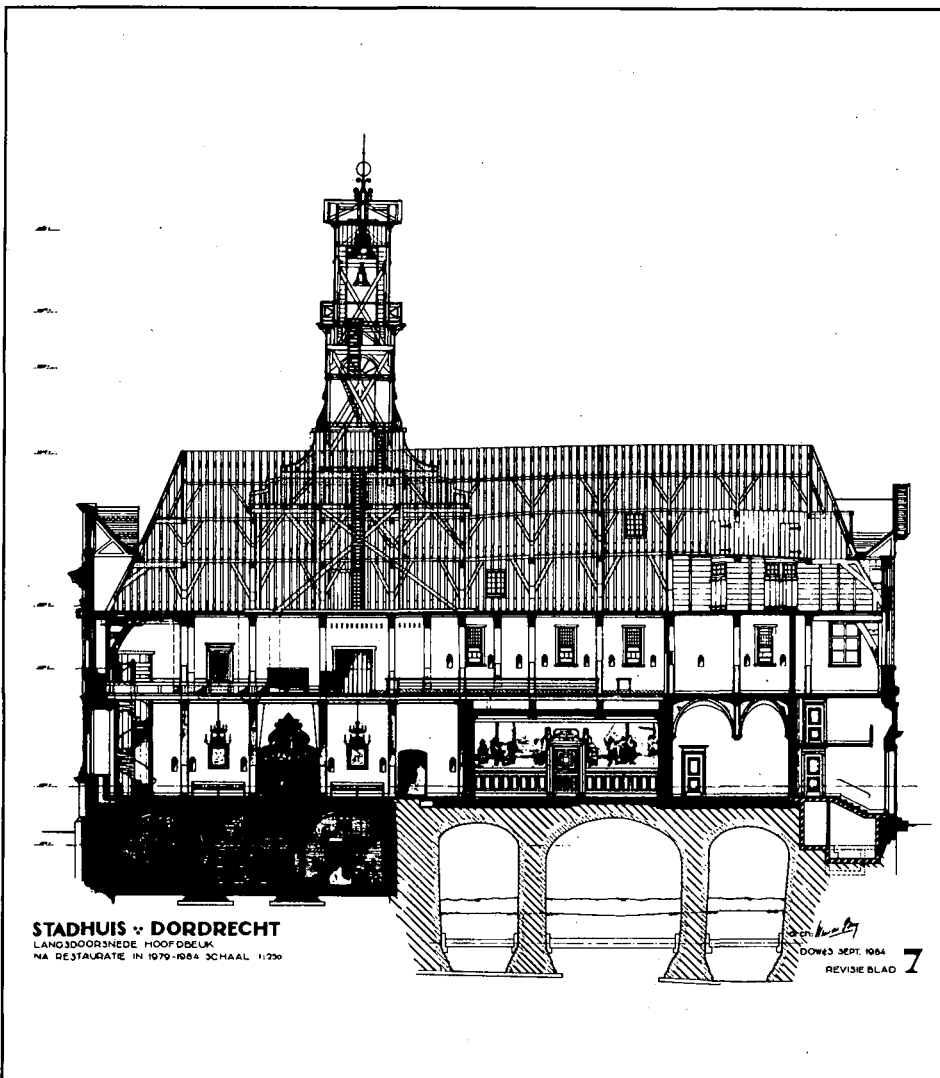
Op de 19de eeuwse (1830) gevel aan de Groenmarkt na, is de vleugel, die tegen de achterzijde van het stadhuis staat, volledig

De achtergevel nu. De drie bogen verraden het van oorsprong middeleeuwse gebouw. In de loop der tijden is er veel aan deze gevel veranderd.

Alle foto's: Jaap J. Herschel

Langsdoorsnede door de hoofdbeuk van het stadhuis, na de restauratie van 1979-1984. De binnenconstructies werden gedeeltelijk vernieuwd, zoals het oude houtskelet. Op de verdieping van het gebouw werd een nieuwe raadszaal gecreëerd.

als ingepaste nieuwbouw opgetrokken. Vanwege de krappe situatie voor de bouwers weliswaar een krachttoer, maar interessanter is dan toch het werk aan het middeleeuwse onderhuis. Een 'vergeten kelder' zou men kunnen zeggen. Een vochtig rommelhok, en dat terwijl het hier gaat om een van de weinig authentieke onderdelen van de oude Vlaamse hal die bewaard zijn gebleven.

Wie de kelder nu betreedt, ziet een fraaie, intieme ruimte – met zes herstelde kruisgewelven, opgeknapte kolommen, aangepaste vloerconstructie en gerestaureerd muurwerk. Wat men niet direct ziet, maar wel kan waarnemen in de verdiepte wandnissen van de oorspronkelijke raam- en deuropeningen, is de waterdichte, betonnen kuip waarin de kelder als het ware is verpakt. Het is technisch een bijzonder werk geweest om die kuip te maken. Opdracht was dat er – vanuit de kelder gezien – van het oude muurwerk zoveel mogelijk intact moest blijven. Dus: zo min mogelijk slopen en weer op metselen. Dat is gelukt door achter een schil van oud metselwerk een sleuf in de muur te boren (vanuit raam en deurdoorgangen), die rondom met beton is volgestort. Een dergelijk betonnen scherm in oud muurwerk: dat is toch wel uniek.

ZUILEN

Een ander veeleisend onderdeel van de restauratie is de vernieuwing van de vier zuilen van de ingangspartij in de voorgevel geweest. In de vorige eeuw, toen het stadhuis het huidige uiterlijk kreeg, waren die kolommen in metselwerk opgetrokken. Dat zag er slecht uit en bovendien was de houten fundering boven de gemiddelde grondwaterstand geraakt na de afsluiting van het Haringvliet. Het kon niet anders of er zouden vier nieuwe zuilen moeten komen op een nieuwe fundering. Dat betekende het tijdelijk weghalen van de hoofdtrap en het opvangen van het timpaangewicht van 70 ton. Pas daarna konden de oude zuilen worden gesloopt. Daar zijn nu betonnen kolommen voor in de plaats gekomen, maar dan wel met de 'oude' verticale groefjes erin. Dit laatste is dan weer een van die vele details die het bij een dergelijke restauratie afmaken.

Het stadhuis van Dordrecht is nu bestuurscentrum en tegelijk visitekaartje van het stadsbestuur. Daartoe behoort een zeer smakvolle raadszaal op de verdieping. Vóór de restauratie was die ruimte buiten gebruik. Dat wil zeggen: zij lag volgestouwd met noodconstructies om het verder doorzakken van de toren tegen te gaan. Het gewicht van de toren is nu op een andere en betere manier opgevangen, en daar heeft de raad dan een vergaderzaal aan overgehouden die vooral in de houtconstructie de sfeer van de middeleeuwen ademt.

G. Woudsma (aangevuld door de restauratie-architect Ir. W. van den Berg).